ΕΤΟΣ Γ΄. Ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης τῇ 13 Ὀκτωβρίου 1913 ΑΡΙΘ. 147.

ΠΟΙΜΗΝ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ ΚΗΡΥΓΜΑ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΥΠΟ ΤΗΣ ΕΝ ΚΡΗΤΗι ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΔΑΠΑΝΗι ΤΩΝ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΩΝ ΤΑΜΕΙΩΝ ΚΡΗΤΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ

ΟΜΙΛΙΑ ΙΘ΄.

ΠΡΟΣ ΠΟΙΟΝ ΟΦΕΙΛΟΜΕΝ ΝΑ ΑΠΕΥΘΥΝΩΜΕΝ ΤΑΣ ΗΜΕΤΕΡΑΣ ΠΡΟΣΕΥΧΑΣ

«Ἐπικάλεσαί με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως,
» καὶ ἐξελοῦμαί σε». *(Ψαλμ. ΜΘ΄ 15)*

Κατεδείξαμεν προηγουμένως ποῖοι πρέπει νὰ προσεύχωνται, ἤτοι οἱ δίκαιοι, οἱ ἁμαρτωλοί, οἱ ἄπιστοι, ὅλος ἐν γένει ὁ κόσμος. Σήμερον πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν τὸ ἑξῆς ζήτημα. Τὰς προσευχὰς ἡμῶν πρὸς ποῖον πρέπει νὰ ἀπευθύνωμεν;

Ἡ ἀπάντησις εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην καὶ εὔκολος καὶ σύντομος εἶναι. Τὰς προσευχὰς ἡμῶν ὀφείλομεν νὰ ἀπευθύνωμεν πρὸς τὸν Θεόν. Τὸν Θεὸν ἐπεκαλοῦντο ὁ Ἀβραὰμ καὶ ὅλοι οἱ Πατριάρχαι, ὁ Δαυῒδ καὶ ὅλοι οἱ Προφῆται, ὁ Ἰὼβ καὶ ὅλοι οἱ δίκαιοι, ἡ Ἐσθήρ, ἡ Ἰουδὶθ καὶ ὅλαι αἱ ἅγιαι γυναῖκες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Αὐτὸς ὁ Θεάνθρωπος, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς πρὸς τὸν Θεὸν ἀπευθύνει τὴν ὑψηλὴν καὶ θείαν ταύτην προσευχήν. «*Πάτερ ἅγιε, οὓς δέδωκάς μοι, ἵνα ὦσιν ἕν, » καθὼς ἡμεῖς.... ἁγίασον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου*». Παρὰ τοῦ Θεοῦ ὁ πρωτομάρτυς Στέφανος ζητεῖ τὴν συγχώρησιν τῶν δημίων αὐτοῦ. Παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ Ἐκκλησία ζητεῖ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἐν τῇ φυλακῇ Ἀποστόλου Πέτρου. Ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, Πατρὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν

Ἰησοῦ Χριστοῦ κάμπτει τὸ γόνυ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ προσεύχεται ὑπὲρ τῶν Ἐφεσίων, τῆς ἑδραιώσεως δηλονότι αὐτῶν ἐν τῇ πίστει καὶ εὐσεβείᾳ. Πρὸς τὸν Θεόν, τὸν ἐν Τριάδι προσκυνούμενον Θεὸν ἀπευθύνει νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἡ ἁγία ἡμῶν Ἐκκλησία τὰς προσευχὰς αὐτῆς. Ἰδοὺ λοιπὸν πρὸς ποῖον ὀφείλομεν νὰ κατευθύνωμεν τὰς προσευχὰς ἡμῶν, πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, πρὸς τὸν Σωτῆρα ἡμῶν, τὸν Μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, πρὸς τὸ Πανάγιον Πνεῦμα, τῷ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, ἤτοι ἑνὶ λόγῳ, πρὸς τὴν Παναγίαν καὶ ζωαρχικὴν Τριάδα, τὸν ἕνα καὶ μόνον ἀληθινὸν Θεόν, Ὧ κάμπτει *«πᾶν γόνυ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων»*.

Λοιπὸν πρὸς τὸν Θεὸν ἀπ' εὐθείας ὀφείλομεν νὰ κατευθύνωμεν τὰς προσευχὰς ἡμῶν. Ἀλλ' ἆρά γε δὲν **δυνάμεθα** νὰ ἀπευθύνωμεν προσευχὰς καὶ εἰς ἄλλον τινά; Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην θὰ προσπαθήσω νὰ δώσω εἰς ὑμᾶς ἀπάντησιν σαφῆ κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ ἀκριβῆ. Εἴπομεν προηγουμένως ὅτι **ὀφείλομεν**, τ. ε. εἴμεθα πρωτίστως ὑποχρεωμένοι, ἔχομεν καθῆκον ἀπαράβατον τὰς προσευχὰς ἡμῶν νὰ κατευθύνωμεν πρὸς μόνον τὸν Θεόν, ἀλλ' οὐχ ἧττον **δυνάμεθα** νὰ ἀπευθύνωμεν προσευχὰς κατὰ δεύτερον λόγον καὶ πρὸς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουσι μὲν τὴν δύναμιν νὰ χορηγῶσιν ἡμῖν τὴν θείαν χάριν, διότι τοῦτο εἶναι ἀποκλειστικὸν ἔργον τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οἱ ὁποῖοι ἔχουσι παρὰ τῷ Θεῷ παρρησίαν, τὴν παρρησίαν τοῦ νὰ μεσιτεύωσι, τοῦ νὰ πρεσβεύωσιν ὑπὲρ ἡμῶν. Πρὸς τοὺς μεσίτας λοιπὸν τούτους καὶ πρεσβευτὰς δυνάμεθα νὰ ἀποτείνωμεν προσευχὰς παρακαλοῦντες αὐτούς, οὐχὶ νὰ χορηγήσωσιν ἡμῖν τὴν θείαν χάριν αὐτοί, ἀλλὰ νὰ μεσιτεύσωσιν, ὡς παρρησίαν ἔχοντες πρὸς τὸν Θεόν, ἵνα εἰσακούσηται τῶν προσευχῶν ἡμῶν, ὁ Κύριος, καὶ ἐπιδαψιλεύσῃ ἡμῖν τὴν θείαν αὐτοῦ χάριν, τὰ ἐγκόσμια καὶ ὑπερκόσμια αὐτοῦ ἀγαθά.

Λοιπὸν δυνάμεθα νὰ ἀπευθύνωμεν προσευχὰς πρὸς τοὺς Ἀγγέλους. Οἱ Ἄγγελοι εἶναι πρεσβύτεροι ἡμῶν, εἶναι ἀνώτεροι ἡμῶν. Εἶναι, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, *«λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν»*. Εἶναι τὰ ὄργανα τῆς θείας προνοίας· πᾶν σῶμα οὐράνιον, πᾶν στοιχεῖον στερεὸν ἢ ὑγρόν, πᾶς λαός, πᾶσα χώρα τῆς γῆς, πᾶς ἄνθρωπος, Χριστιανὸς ἢ ἄπιστος, δίκαιος ἢ ἁμαρτωλός, νέος ἢ βρέφος ἔχει τὸν ἑαυτοῦ Ἄγγγελον φύλακα. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἐπιφορτισμένοι νὰ φρουρῶσιν ἡμᾶς, πράγματι φυλάττουσιν ἡμᾶς, προστατεύουσιν, ὁδηγοῦσι, σώζουσιν ἡμᾶς ἀπὸ πλήθους κινδύνων καὶ σωματικῶν καὶ ψυχικῶν. Τέλος, ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς μανθάνομεν ὅτι οἱ Ἄγγελοι ἢ προσεύχονται ὑπὲρ ἡμῶν, ἢ ὅτι προσφέρουσι τὰς προσευχὰς ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν, ἢ καὶ εὐλογοῦσιν ἀκόμη ἡμᾶς. Δὲν θὰ σὲ ἀφήσω νὰ ἀπέλθῃς, λέγει ὁ Ἰακὼβ πρὸς τὸν Ἄγγελον Κυρίου, ἐὰν πρότερον δὲν μὲ εὐλογήσῃς· *«οὐ μή σε ἀποστείλω, ἐάν μη με εὐλογήσῃς»*. Καὶ ὅταν δὲ βραδύτερον ὁ υἱὸς τοῦ Ἰακώβ, ὁ Ἰωσήφ, ανα-

δειχθεὶς ἀντιβασιλεὺς ἐν Αἰγύπτῳ προσήγαγε πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ τοὺς δύο αὐτοῦ υἱούς, τὸν Ἐφραῒμ καὶ τὸν Μανασσῆν, ἵνα εὐλογήσῃ αὐτούς, ὁ Ἰακὼβ ἐκτείνας τὰς χεῖρας καὶ ἐπιθεὶς ταύτας ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ηὐλόγησεν αὐτοὺς εἰπών· *«ὁ ἄγγελος ὁ ρυόμενός με ἐκ πάντων τῶν » κακῶν, εὐλογῆσαι τὰ παιδία ταῦτα»*. Ἐκ τῶν εἰρημένων δείκνυται ὅτι δυνάμεθα νὰ ἀπευθύνωμεν προσευχὰς καὶ πρὸς τοὺς Ἁγίους Ἀγγέλους, διὰ νὰ αἰτώμεθα τὴν προστασίαν αὐτῶν, καθὸ φρουρῶν καὶ φυλάκων τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν. «Ἀρχιστράτηγοι Θεοῦ, ψάλλει καὶ » ἡ Ἁγία ἡμῶν Ἐκκλησία πρὸς τοὺς Ἀρχαγγέλους Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ, » Λειτουργοὶ θείας δόξης, τῶν ἀνθρώπων ὁδηγοὶ καὶ ἀρχηγοὶ Ἀσωμά» των, ***τὸ συμφέρον ἡμῖν αἰτήσασθε καὶ τὸ μέγα ἔλεος,*** ὡς τῶν Ἀσω» μάτων ἀρχιστράτηγοι».

Δυνάμεθα ἀκόμη νὰ ἀπευθύνωμεν προσευχὰς πρὸς τοὺς Ἁγίους. Ἐπικαλούμεθα δὲ τὴν βοήθειαν τῶν Ἁγίων, διὰ τὸν λόγον, ὅτι οὗτοι εἶναι φίλοι τοῦ Θεοῦ, εἶναι οὐρανοπολῖται. Τί δὲ αἰτούμεθα παρ᾽ αὐτῶν; νὰ χορηγήσωσιν ἡμῖν τὴν θείαν χάριν ; Οὐχί, ἀλλὰ νὰ μεσιτεύσωσιν ὅπως δοθῇ ἡμῖν αὐτὴ παρὰ Θεοῦ τοῦ μόνου διδόντος. Τίποτε περισσότερον δὲν ζητοῦμεν ἀπὸ τοὺς Ἁγίους, εἰμὴ μόνον τὴν μεσιτείαν, τὰς πρεσβείας αὐτῶν. Προσευχόμενοι πρὸς τὸν Θεὸν λέγομεν. «***Ἐλέησον ἡμᾶς· » ἐπάκουσον ἡμῶν***». Ἀπευθυνόμενοι δὲ πρὸς τοὺς Ἁγίους λέγομεν. «***πρεσβεύσατε ὑπὲρ ἡμῶν***». Ταῦτα δὲ ἀποτελοῦσι δύο τύπους προσευχῆς ὅλως διαφόρους. Προκειμένου δὲ περὶ τῆς μεσιτείας τῶν Ἁγίων δὲν συνταυτίζομεν, δὲν συγχέομεν ταύτην πρὸς τὴν μεσιτείαν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν εἶναι ὁ μόνος Μεσίτης μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Εἶναι ὁ Μεσίτης κατὰ φύσιν καὶ διὰ τοῦτο εἷς καὶ μόνος δύναται νὰ ἦναι, καὶ εἶναι πράγματι εἷς καὶ μόνος. «*Εἷς Θεός*, » λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, *εἷς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄν» θρωπος Χριστὸς Ἰησοῦς, ὁ δοὺς ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων*». Οἱ ἅγιοι εἶναι μεσῖται κατὰ χάριν. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ μεσίτης τῆς Ἀπολυτρώσεως, «*ὁ δοὺς ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων*». Οἱ ἅγιοι εἶναι, οὕτως εἰπεῖν, οἱ μεσῖται τῆς ἱκεσίας, οἱ μεσιτεύοντες ὅπως αἱ προσευχαί, δεήσεις καὶ ἱκεσίαι ἡμῶν γίνωσι δεκταὶ παρὰ τῷ Θεῷ. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ μεσίτης τῆς Ἀπολυτρώσεως, εἶναι ὁ ἀναγκαῖος, ἀπαραίτητος Μεσίτης, διότι, λέγει ὁ Ἀπόστολος Πέτρος, «*οὐκ ἐστιν ἐν ἄλλῳ » οὐδενὶ ἡ σωτηρία· οὔτε γὰρ ὄνομά ἐστιν ἕτερον ὑπὸ τὸν οὐρανόν, τὸ » δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς*». Ἀλλὰ δύναταί τις διὰ τὸν λόγον τοῦτον νὰ διϊσχυρισθῇ, ὅτι οἱ μεσῖται τῶν ἡμετέρων ἱκεσιῶν, οἱ μεσιτεύοντες ὅπως αἱ προσευχαὶ ἡμῶν εἰσακουσθῶσι παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὅτι, ἄλλαις λέξεσιν, οἱ ἅγιοι εἶναι ἀνωφελεῖς καὶ ἄχρηστοι δι᾽ ἡμᾶς ; Ὁ Ἑκατόνταρχος τοῦ Εὐαγγελίου δὲν ἐσκέπτετο βεβαίως κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον, καθ᾽ ἣν ἡμέραν διὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν τὴν ἑαυτοῦ παράκλησιν κατέφυγε πρὸς τοὺς φίλους

αὐτοῦ, οἱ ὁποῖοι ἦσαν καὶ τοῦ Ἰησοῦ φίλοι· *«ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν ὁ Ἑκα-» τόνταρχος φίλους»*. Λοιπὸν δυνάμεθα νὰ ἀπευθύνωμεν προσευχὰς καὶ πρὸς τοὺς Ἁγίους· παρακαλοῦντες αὐτοὺς ἵνα πρεσβεύωσιν ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς Κύριον.

Λοιπόν, Χριστιανοί μου ἀγαπητοί, τὰς προσευχὰς ἡμῶν ὀφείλομεν, ἔχομεν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ κατευθύνωμεν πρὸς τὸν Θεόν. Δυνάμεθα οὐχ ἧττον νὰ ἀπευθύνωμεν προσευχὰς καὶ πρὸς πάντας τοὺς Ἁγίους καὶ τοὺς Ἀγγέλους καὶ τὸν Πρόδρομον καὶ Βαπτιστὴν τοῦ Κυρίου, καὶ τοὺς θείους Ἀποστόλους, καὶ μάλιστα πρὸς τὴν Πανάγνον αὐτοῦ Μητέρα, τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον, ἵνα ταῖς αὐτῶν πρεσβείαις εἰσακούσῃ τὴν δέησιν καὶ ἱκεσίαν ἡμῶν ὁ Ὕψιστος. Διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον καὶ ἡ ἁγία ἡμῶν Ἐκκλησία ἀναβοᾷ. «Πᾶσαι τῶν Ἀγγέλων αἱ στρατιαί, Πρόδρομε Κυ-» ρίου, Ἀποστόλων ἡ δωδεκάς, οἱ Ἅγιοι Πάντες μετὰ τῆς Θεοτόκου » ποιήσατε πρεσβείαν εἰς τὸ σωθῆναι ἡμᾶς. Ἀμήν.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑΙ ΟΜΙΛΙΑΙ

ΟΜΙΛΙΑ ΛΕ΄.

Θ΄. Η ΘΕΙΑ ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ Η ΟΜΟΝΟΙΑ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

«Ἐν τρισὶν ὡραΐσθην καὶ ἀνέστην ὡραία ἔναντι » Κυρίου καὶ ἀνθρώπων· ὁμόνοια ἀδελφῶν, καὶ » φιλία τῶν πλησίον καὶ γυνὴ καὶ ἀνὴρ ἑαυτοῖς » συμπεριφερόμενοι». (Σοφ. Σειρ. 25, 1).

Ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, τρία πρὸ πάντων πράγματα, λέγει ὁ σοφὸς Σειράχ, ὅτι ἐκαμάρωνεν ἡ ψυχή του ὡς ἀρεστὰ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ πολὺ ὠφέλιμα εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ποῖα ἦσαν ταῦτα; Ἡ ὁμόνοια τῶν ἀδελφῶν, ἡ φιλία τῶν γειτόνων, καὶ ἡ καλὴ πρὸς ἀλλήλους συμπεριφορὰ τῶν συζύγων. Καὶ πράγματι! Εἶναι μακάριον καὶ ζηλευτὸν τὸ ἀνδρόγυνον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον συζῇ μὲ πολλὴν ἀγάπην, μὲ ἀμοιβαίαν ἀφοσίωσιν καὶ πίστιν, καὶ ἐν ἄκρᾳ ὁμονοίᾳ, ἐφ᾽ ὅσον εἶναι τοῦτο ἀνθρωπίνως δυνατόν. Εἶναι προσέτι πολὺ εὐχάριστον νὰ βλέπῃ τις τοὺς συγχωριανοὺς καὶ τοὺς συνεπαρχιώτας νὰ εἶναι φίλοι καὶ ἠγαπημένοι πρὸς ἀλλήλους. Τί δὲ ὡραιότερον φαινόμενον ὑπάρχει ἀπὸ τὴν ὁμόνοιαν τῶν συμπατριωτῶν καὶ τῶν ὁμοεθνῶν; Ὅπου ὁμόνοια ἐκεῖ καὶ χαρά, ἐκεῖ καὶ ἀμοιβαία ὑποστήριξις, ἐκεῖ καὶ δύναμις μεγάλη. Λάβετε ὑπ᾽ ὄψει σας μίαν οἰκογένειαν γνωστήν σας, τῆς ὁποίας τὰ μέλη ὅλα συνεργάζονται μὲ ἁρμονίαν. Ὁ καθημερινός της βίος εἶναι ὡρολόγιον ἀληθινόν, τοῦ ὁποίου χορδιστὴς εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τοῦ οἴκου. Τὸ ἦθος τῆς οἰκογενείας ταύτης ἐπιβάλλεται εἰς τὴν

ἀγάπην καὶ τὸν σεβασμὸν τῶν περιοίκων. Ἡ δὲ ὑλικὴ καὶ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν εὐημερία της εἶναι γεγονὸς ἐκ τῶν προτέρων ἐξησφαλισμένον. Λάβετε τώρα εἰς τὴν ἐνθύμησίν σας μίαν ἄλλην οἰκογένειαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔχει φύγει δυστυχῶς ἡ ὁμόνοια, ὁ ἄγγελος οὗτος τῆς εἰρήνης, καὶ ἔχει εἰσχωρήσει τὸ πνεῦμα τῆς ἀντιλογίας, ἡ σημαία τῆς ἀνταρσίας, ὁ ἐπάρατος ἐγωϊσμός. Τί ἀκούετε εἰς τὴν τοιαύτην οἰκογένειαν; Ἀτάκτους κραυγάς, μαλώματα, κατήφειαν, δυστυχίαν. Τί μανθάνετε περὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας; Ὅτι ἤρχισε νὰ παρακμάζῃ καὶ νὰ βαίνῃ εἰς τὸ ὑλικὸν ναυάγιόν της ἀφοῦ πρῶτον προηγήθη τὸ ἠθικὸν τοιοῦτο μὲ τὸ νὰ διελύθη ὁ ἑνωτικὸς δεσμὸς τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ὁμονοίας. Κρῖμα! λέγετε καθ' ἑαυτούς. Τί λυπηρὸν πρᾶγμα! ἀναφωνεῖτε. Καὶ ἔχετε δίκαιον. Διότι μέγα δυστύχημα εἶναι ἡ διαφωνία τῆς οἰκογενείας, ὅπως εἶναι ἀνεκτίμητον εὐτύχημα ἡ ὁμόνοια τῶν οἰκείων, τόσον μεταξὺ τῶν συζύγων πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὰ τέκνα, ὅσον καὶ μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τοὺς γονεῖς των. Τὸ πῶς δὲ δύνανται οἱ σύζυγοι νὰ ὁμονοοῦν ἀναμεταξύ των καὶ τὰ τέκνα των νὰ πείθωνται εἰς τοὺς γονεῖς, καὶ ἑπομένως πῶς δύνανται τὰ μέλη μιᾶς οἰκογενείας μὲ μεγάλας πιθανότητας καὶ μὲ πολλὰς ἐλπίδας νὰ συζοῦν ἁρμονικὰ καὶ νὰ συμπράττουν ἀπροσκόπτως πρὸς ἠθικὴν αὐτῶν καὶ ὑλικὴν ὠφέλειαν, τοῦτο ὑπεδείξαμεν εἰς ἄλλην ὁμιλίαν, συστήσαντες τὴν οἰκογενειακὴν προσευχὴν ὡς συνεκτικὸν δεσμὸν τοῦ οἴκου.

Ἀλλὰ καὶ ἡ φιλία τῶν πλησίον, ἤτοι ἡ φιλία καὶ ἀγάπη μεταξὺ τῶν συγχωριτῶν καὶ συμπολιτῶν εἶναι θεῖον πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον τιμᾷ πολὺ καὶ ἀναδεικνύει μεγάλως ὑπὸ ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν ἔποψιν τὰ χωρία καὶ τὰς πόλεις. Καὶ ἐρωτήσατε τοὺς ἑαυτούς σας πόσον ἐκτιμᾶτε εἰς τὴν συνείδησίν σας καὶ πόσον ἐπαινεῖτε τοὺς κατοίκους τοῦ χωρίου ἐκείνου, τοῦ ὁποίου ἡ ὁμόνοια εἶναι φημισμένη. Ἐκεῖνοι, λέγετε, εἶναι ὅλοι σύμφωνοι, ὁμονοοῦν μεταξύ των, καὶ συμπράττουν εὐχαρίστως εἰς τὰς κοινὰς ἀνάγκας των· αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος χάριν τοῦ ὁποίου τοὺς σέβονται τὰ ἄλλα χωρία. Ἡ ὁμόνοια τοὺς ἐβοήθησε νὰ ἀνεγείρουν μίαν τόσῳ μεγάλην καὶ ὡραίαν Ἐκκλησίαν, νὰ κτίσουν ἰδικόν των ὡραῖον σχολεῖον, νὰ κατασκευάσουν ἕνα σπουδαῖον ὑδραγωγεῖον, νὰ γεφυρώσουν τὸν ποταμόν των, νὰ διορθώσουν τοὺς ἰδιαιτέρους δρόμους των, νὰ διατηροῦν λαμπρὰν ἀγροφυλακήν, νὰ συνεισφέρουν ἐκ τῶν πρώτων εἰς τὰς γενικὰς ἀνάγκας. Ἐν γένει δὲ χάρις εἰς τὴν ὁμόνοιάν των οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἔχουν ἀνεπτυγμένην τὴν ἀλληλεγγύην, ἤτοι τὴν ἀμοιβαίαν ὑποστήριξίν των, καὶ ἀλληλοβοηθοῦνται, καὶ ἀποτελοῦν μίαν κοινωνίαν προοδευτικῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι προχωροῦν μὲ γοργὰ τὰ βήματα εἰς τὸν πολιτισμόν. Εὐγέ των! Ἂς ἔχουν τὴν εὐχὴν τοῦ Θεοῦ!

Κυττάξατε ὅμως καὶ τοὺς ἄλλους ἐκείνους, ἂν καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι δὲν ἀνήκετε τυχὸν εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν. Ἔχουν μίαν Ἐκκλησίαν παλαιάν, μικράν, ἐντελῶς ἀπεριποίητον, καθρέπτην τῆς ἀνευλαβείας των. Ἔχουν ἴσως καὶ σχολεῖον ἰδικόν των, ἀλλ' εἰς ποίαν καὶ αὐτὸ κατάστασιν; εἶδος πλοίου, τὸ ὁποῖον ἔρριψεν ἡ τρικυμία ἔξω καὶ παρουσιάζει θέαμα οἰκτρὸν μὲ τὰ μεγάλα καὶ πολλὰ ἀνοίγματά του· σύμβολον καὶ τοῦτο τῆς ἐλλείψεως τῆς εὐλαβείας πρὸς τὰ γράμματα καὶ τῆς ἀγάπης

πρὸς τὰ τέκνα των. Ἀλλὰ μήπως ἔχουν νὰ παρουσιάσουν ἄλλο ἔργον τῆς κοινότητός των, ἱκανὸν νὰ τοὺς συστήσῃ, ὅτι δηλαδὴ συμπράττουν ὁμοφώνως εἰς κάθε των κοινὴν ἀνάγκην; Ἀπ' ἐναντίας ὅ,τι θὰ ἔλεγε τυχὸν ὁ εἷς, τὸ πολεμεῖ ὁ ἄλλος, ἐπειδὴ δὲν εἶχεν οὗτος τὴν πρωτοβουλίαν, καὶ ἴσως ἐπειδὴ δὲν θέλει νὰ ἐνοχληθῇ, προσφέρων ἐν καιρῷ καὶ οὗτος τὴν ἀνάλογόν του εἰσφοράν. Ἰδοὺ καὶ ἐδῶ τ' ἀποτελέσματα τῆς ἐλλείψεως τῆς ὁμονοίας μεταξὺ τῶν συντοπιτῶν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ μεγάλα καλὰ τῆς ὁμονοίας. Σύμπραξις ἐδῶ, ἀντίπραξις ἐκεῖ· πρόοδος ἐδῶ, στασιμότης ἐκεῖ· ἔπαινος ἐδῶ, κατηγορία ἐκεῖ· χαρὰ ἐδῶ, κατήφεια ἐκεῖ· ὁ Θεὸς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁμονοούντων, ὁ διάβολος ἐν τῷ μέσῳ τῶν διαφωνούντων. Κάμετε λοιπὸν τὴν ἐκλογήν σας μεταξὺ τῆς ὁμοίας καὶ τῆς ἀσυμφωνίας. Ἀλλὰ διὰ νὰ εὐκολύνω τὴν προτίμησίν σας, παρακαλῶ, ἀκολουθήσατέ με εἰς τὴν ὑπόδειξιν τῶν ἀγαθῶν τῆς ὁμονοίας καὶ εἰς κύκλον μεγαλύτερον ἀκόμη, ἤτοι μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν, νοουμένων ὑπὸ εὐρυτέραν ἔννοιαν, ὡς ἀδελφῶν κατὰ τὴν πατρίδα καὶ τὸ ἔθνος. Διατί τὴν παριστάνει ὁ σοφὸς Σειρὰχ τὴν ὁμόνοιαν τῶν τοιούτων ἀδελφῶν ὡς ὡραίαν ἐπίσης ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων; Διότι τὰ καλά της καὶ ἐδῶ ἀποτελέσματα εἶναι μεγάλα καὶ πολλά, πολὺ εὐχάριστα εἰς τὸν Θεὸν καὶ ὠφέλιμα εἰς τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ἀποτελοῦντας τὴν Πατρίδα καὶ τὸ Ἔθνος.

Εὐτυχῶς, ἀγαπητοί, προκειμένου περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ὁμονοίας μεταξὺ τῶν συμπατριωτῶν, ἔχομεν πρόσφατον πολὺ διδακτικὸν παράδειγμα τοὺς δύο τελευταίους ἐθνικοὺς ἡμῶν ἀγῶνας. Ποῦ ἐστηρίχθη τὸ Κράτος διὰ νὰ τοὺς ἀποφασίσῃ; Εἰς τὴν ἐλπίδα τῆς ὁμονοίας τῶν ὁμογενῶν· ἤλπιζεν ὅτι τὸ Ἔθνος ὅλον τοὺς ἤθελεν ἀπὸ συμφώνου. Ποῦ δὲ πάλιν χρεωστεῖται ἡ θαυμασία των ἐπιτυχία; Πρῶτον εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ δεύτερον εἰς τὴν ὁλοπρόθυμον συνδρομὴν τῆς ἐθνικῆς ὁμονοίας. Οἱ ἁπανταχοῦ Ἕλληνες ὡς ἐὰν ἀπετέλουν ἕνα σῶμα συνήνωσαν τὴν συνδρομήν των ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν ἀγώνων ἀναλόγως ἕκαστος τῶν μέσων του, τῆς θέσεώς του, τῆς ἰδιότητός του, τῆς ἱκανότητός του. Ὁ εἷς προσέφερε τὸν νοῦν του, ὁ ἄλλος τὴν ἐπιστήμην του, ὁ ἄλλος τὸ χρῆμά του, ὁ ἄλλος τὴν ἄνεσίν του· ὁ γονεὺς ἔδωκε τὰ σπλάγχνα του τὸ τέκνον· ἡ σύζυγος τὸν σύντροφόν της· ἡ μνηστὴ τὸ εἴδωλον τῆς ἀγάπης της. Καὶ τὸ παράδειγμα τῆς προσφορᾶς τῶν θυσιῶν ἔδωκαν πρῶται αἱ ἐστεμμέναι κορυφαὶ τοῦ Ἔθνους, διὰ νὰ μὴ μείνῃ κἀνεὶς ὁμογενὴς ἀπὸ τὸν Βασιλέα καὶ τὴν Βασιλικὴν οἰκογένειαν μέχρι καὶ τοῦ μικροτέρου ἰδιώτου, ὁ ὁποῖος νὰ μὴ προσφέρῃ τὸν βοηθητικόν του ἔρανον χάριν τοῦ κοινοῦ τῆς Πατρίδος συμφέροντος. Τούτου ἕνεκα καὶ ὁ ἀγωνοθέτης Θεὸς ἐβράβευσε τὴν τοιαύτην ὁμόθυμον σύμπραξιν τοῦ Ἔθνους μὲ τὸν δίκαιον στέφανον τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς δόξης. Καὶ τώρα τὸ Κράτος, χάρις τῷ Θεῷ, ἔγινε διπλάσιον καὶ τώρα προσέτι τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα ἀνέκτησε τὴν παλαιάν του φήμην· καὶ τώρα αἱ τόσαι μυριάδες τῶν ἐλευθερωθέντων ἀδελφῶν μας εὐλογοῦν ὁμοῦ μὲ ἡμᾶς τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου Θεοῦ. Καὶ τώρα μὲ ὅλα αὐτὰ τὰ θαυμάσια κατορθώματα τῆς ὁμονοίας ἐδιδάχθημεν ἄλλην μίαν φορὰν τὸ μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ δυνηθῶμεν καὶ τὰ ἀποκτηθέντα νὰ διατηρήσωμεν, καὶ τὴν ἐπίλοιπον ἀποστολήν της ἡ Ἑλλὰς νὰ

κατορθώσῃ, σὺν Θεῷ. Ποῖον δὲ εἶναι τὸ μέσον τοῦτο, τὸ τόσον ἰσχυρόν; Ἡ ἠθική μας ἕνωσις, ἥτις εἶναι ὁ πρόδρομος τῆς πολιτικῆς ἑνότητος. Ἡ ὁμόνοια καὶ ἐν καιρῷ εἰρήνης εἶναι ἀναγκαιοτάτη ὅσον εἶναι καὶ εἰς τοὺς κοινοὺς κινδύνους. Διότι καὶ ὁ βίος τῶν λαῶν ἐν καιρῷ εἰρήνης εἶναι καὶ αὐτὸς ἀγών, τοῦ ὁποίου ποῖος εἶναι ὁ σκοπός; Νὰ ταχθῶμεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν θείων ἐντολῶν καὶ τῶν νόμων τῆς Πατρίδος, καὶ ὡς ἀδελφοὶ εἰρηνικοὶ συστρατιῶται νὰ συνεργασθῶμεν ἐκ συμφώνου ὑπὲρ τῆς ὑλικῆς καὶ ἠθικῆς προόδου ἑαυτῶν τε καὶ ἀλλήλων καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν πατριωτῶν. Ἡ ὁμόνοια ἡμῶν καὶ ἐν καιρῷ εἰρήνης ἐντὸς τοῦ θείου καὶ τοῦ πολιτικοῦ μας νόμου θὰ εἶναι πάλιν ἡ εὐλογία μας ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. «Ἐὰν τὰς ἐντολάς μου φυλάξησθε καὶ ποιήσητε αὐτάς, λέγει ὁ » Θεὸς εἰς τὴν Π. Δ...... ἐπιβλέψω ἐφ' ὑμᾶς καὶ αὐξανῶ ὑμᾶς».

Τόσῳ λοιπὸν ἀποτελεσματικὴ καὶ σωτήριος εἶναι ἡ ὁμόνοια τῶν ἀδελφῶν καὶ ἡ φιλία τῶν πλησίον. Ἀλλὰ τώρα περιμένω νὰ δεχθῶ τὴν ἐρώτησιν ταύτην. Εἶναι ἡ ὁμόνοια «ὡραία ἔναντι Κυρίου καὶ ἀνθρώπων», ὅπως τὴν ὠνόμασεν ὁ σοφὸς Σειράχ. Πῶς ὅμως εἶναι δυνατὸν καὶ τώρα καὶ εἰς τὸ ἑξῆς νὰ μή μας λείψῃ ἡ ὁμόνοια, ἀλλὰ νὰ μᾶς διατηρῇ ἠθικῶς συνδεδεμένους, καὶ νὰ μᾶς αὐξάνῃ τὴν ἀγάπην πρὸς ἀλλήλους, καὶ νὰ μᾶς καθιστᾷ ὑλικῶς εὐπόρους, καὶ ἠθικῶς μεμορφωμένους, καὶ ἐθνικῶς παντοδυνάμους; Τοῦτο, ὑποθέτω, εἶναι τὸ ἐρώτημά σας, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ σᾶς ἀπαντήσω πάλιν μὲ σειρὰν νέων ἐρωτήσεων, αἱ ὁποῖαι θὰ μᾶς βοηθήσουν εἰς τὴν εὕρεσιν τοῦ ζητουμένου.

Ὅταν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἐν καιρῷ τῆς λειτουργίας γίνεται ἡ ἀπαγγελία τοῦ Πάτερ ἡμῶν, τί κάμνομεν μὲ αὐτήν; Ὁμολογοῦμεν ὅτι ὁ Θεός, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐδιδάχθημεν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ νὰ ἀπευθύνωμεν τὰ αἰτήματά μας, ὁ Θεός, ὅστις εἶναι ὁ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἶναι καὶ πατὴρ ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων· ἡμεῖς ἑπομένως, μανθάνομεν ἀπ' ἐδῶ, εἴμεθα ἀδελφοὶ ἀναμεταξύ μας, ἀφοῦ ἔχομεν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Οὐράνιον Πατέρα, καὶ πρέπει διὰ τοῦτο νὰ ἀγαπῶμεν ὁ εἷς τὸν ἄλλον ἀδελφικῶς, διότι ἡ ἔχθρα δὲν συμβιβάζεται μὲ τὴν ἀδελφικήν μας ἰδιότητα. Ἰδοὺ λοιπὸν τί λέγομεν μὲ ἄλλους λόγους ὅταν ἀκούωμεν ἢ ἀπαγγέλλωμεν τὰς πρώτας δύο λέξεις τοῦ Πάτερ ἡμῶν. Πάτερ ἡμῶν οὐράνιε! ἀναγνωρίζομεν τὴν ἀδελφικήν μας ἰδιότητα οἱ ἄνθρωποι, καὶ δὴ ἡμεῖς οἱ Χριστιανοί, καὶ σοὶ ὑποσχόμεθα, ὅτι θὰ προσπαθῶμεν νὰ συζῶμεν μὲ ἀγάπην καὶ εἰρήνην.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἱερεὺς ἢ ὁ διάκονος ὅταν ἐκφωνῇ ἐπ' Ἐκκλησίας τὰ λεγόμενα εἰρηνικά, τὰ ὁποῖα εἶναι διάφοροι δεήσεις μας πρὸς τὸν Θεόν, πῶς προσκαλούμεθα νὰ κάμνωμεν αὐτάς; Μὲ εἰρήνην πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς ἑαυτούς. «Ἐν εἰρήνῃ, λέγει, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν», ὡς ἐὰν ἤθελε νὰ εἴπῃ πρὸς ἡμᾶς ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία· Χριστιανοί μου! ἔχετε εἰρήνην πρὸς ἀλλήλους, διότι τοὺς διαπληκτιζομένους εἰς τὰς πρὸς ἀλλήλους σχέσεις των ὁ Θεὸς δὲν ἀγαπᾷ καὶ ἀποκρούει τὰς δεήσεις των.

Ἰδοὺ διατί καὶ ὅταν πρόκειται ν' ἀπαγγελθῇ τὸ Πιστεύω, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως ἡμῶν εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα καὶ τὸ διακριτικὸν γνώρισμα ὡς ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, πῶς προτρεπόμεθα καὶ πάλιν νὰ κάμνωμεν τὴν ἐπίσημον αὐτὴν ὁμολογίαν· Μὲ ἀγάπην πρὸς

ἀλλήλους, τὴν ὁποίαν συνοδεύει ἀχωρίστως ἡ ὁμόνοια. «Ἀγαπήσωμεν, λέγει, ἀλλήλους, ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον».

Ἐμετρήσατε δέ ποτέ σας πόσας φορὰς ὁ Λειτουργὸς ἐν καιρῷ τῆς θείας Λειτουργίας ἀπευθύνει τὴν εὐχὴν τῆς εἰρήνης πρὸς τὸ ἐκκλησίασμα; «Εἰρήνη πᾶσι», ἀναφωνεῖ συχνάκις, εὐλογῶν συγχρόνως τὸν λαόν· ἀγαπήσατε, λέγει, ἀλλήλους ὅσοι πιστεύετε εἰς τὸν Χριστόν· τότε θὰ ἔχετε καὶ εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν· καὶ τότε θὰ σᾶς ὠφελήσῃ ἡ συμμετοχή σας εἰς τὴν θείαν Λειτουργίαν.

Μὴ ἀρκούμενος δὲ ὁ ἱερεὺς εἰς τὰς συστάσεις περὶ τῆς ἀγάπης, τῆς ὁμονοίας καὶ εἰρήνης, τὰς ὁποίας ἔδωκεν εἰς τὸν λαὸν, διαρκούσης τῆς θείας Λειτουργίας τὸν ἐφοδιάζει μίαν ἀκόμη φορὰν μὲ τὴν εὐχὴν τῆς εἰρήνης, ὅταν εἰς τὸ τέλος πρόκειται νὰ ἀπολυθοῦν οἱ Χριστιανοὶ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν· «Ἐν εἰρήνῃ προέλθωμεν»· μὲ εἰρήνην, λέγει, νὰ ὑπάγωμεν ὅλοι εἰς τὰς οἰκίας μας, μὲ τὴν εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν, τὴν ὁποίαν μᾶς ἐμπνέει ἡ ἀγάπη· μὲ τὴν εἰρήνην, ὁμόνοιαν, τὴν ὁποίαν ἐζήτησα ὑπὲρ ἡμῶν ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ· μὲ τὴν εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν, τὴν ὁποίαν μᾶς ἐπιβάλλει ἡ ταυτότης τῆς Πίστεως ἡμῶν καὶ τῆς ἐλπίδος· μὲ τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν ἀγάπην, τὴν ὁποίαν μᾶς διδάσκει ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ· μὲ τὸ συναίσθημα τέλος τῶν ἀδελφικῶν δεσμῶν, τοὺς ὁποίους μᾶς ἀναμιμνήσκει συνεχῶς ἡ συνάντησις ἡμῶν εἰς τοὺς ναούς.

Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἂν θέλωμεν, ὅπως δὰ καὶ πρέπει νὰ τὸ θέλωμεν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, νὰ ἴδωμεν τὴν ὁμόνοιαν νὰ βασιλεύῃ μεταξύ μας, τί ὀφείλομεν νὰ πράξωμεν; Δὲν ἀπαγορεύεται βεβαίως ὅπως οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ γονεῖς διδάσκωσι τὰ τέκνα των καὶ τοὺς μαθητάς των τὸ καθῆκον τῆς ἀγάπης των πρὸς τὸν πλησίον καὶ πρὸς τὴν Πατρίδα. Δὲν θὰ ἐβλάπετε βεβαίως τὸν λαὸν, ἂν τὸν ἐδίδασκέ τις μὲ καλὰ βιβλία. Ἀλλὰ τὸ καλύτερον σχολεῖον εἶναι ὁ ἱερὸς ναὸς καὶ τὸ διδακτικώτερον καὶ τὸ πλέον ἀπαραίτητον βιβλίον εἶναι ἡ κοινὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἡ φοίτησις εἰς τοὺς ἱεροὺς ναούς μας. Ὅλοι μας λοιπὸν, ἀγαπητοὶ, εἰς τὸ σχολεῖον καὶ εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο· διότι ὅλοι ἔχομεν ἀνάγκην τῆς διδασκαλίας ταύτης· διότι κοινὴ εἶναι καὶ ἡ ὠφέλεια τῆς ὁμονοίας καὶ ἀγάπης, τὴν ὁποίαν ἀποκομίζομεν ἀπὸ τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ τὸν θεῖον λόγον.

Σὺ δὲ Κύριε, «Δός ἡμῖν ἐν ἑνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ δοξάζειν καὶ ἀνυμνεῖν τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων» Ἀμήν!